

מקץ/חנוכה תשפ"ב - 2021

1. רמב"ן בראשית פרק מט פסוק י'

(י) לא יסור שבט מיהודה - אין ענינו שלא יסור לעולם, כי כתוב (דברים כח לו) יולך ה' אותך ואת מלךך אשר תקים עליך אל גוי אשר לא ידעת אתה ואבותיך, והנה הם ומלכם בגולה, אין להם עוד מלך ושרים. וימים רבים אין מלך בישראל. והנביא לא יבטיח את ישראל שלא ילכו בשבי בשום ענין בעבור שימלוך עליהם יהודה:

אבל ענינו שלא יסור שבט מיהודה אל אחד מאחיו, כי מלכות ישראל המושל עליהם ממנו יהיה, ולא ימשול אחד מאחיו עליו, וכן לא יסור מחוקק מבין רגליו, שכל מחוקק בישראל אשר בידו טבעת המלך ממנו יהיה, כי הוא ימשול ויצוה בכל ישראל, ולו חותם המלכות, עד כי יבא שילה ולו יקהת כל העמים לעשות בכולם כרצונו, וזהו המשיח, כי השבט ירמוז לדוד שהוא המלך הראשון אשר לו שבט מלכות, ושילה הוא בנו אשר לו יקהת העמים:

ולא יתכן מאמר רבי אברהם שיהיה שילה דוד, כי לא היה ליהודה שבט קודם דוד, כי אף על פי ששבטו נכבד ונוסע בתחלה, אין שבט רק למלך ומושל, כדכתיב (תהלים מה ז) שבט מישור שבט מלכותך, שבט מושלים (ישעיה יד ה), שבט למשול (יחזקאל יט יד):

והכתוב הזה רמז כי יעקב המליך שבט יהודה על אחיו והוריש ליהודה הממשלה על ישראל. והוא מה שאמר דוד ויבחר ה' אלהי ישראל בי מכל בית אבי להיות למלך על ישראל לעולם כי ביהודה בחר לנגיד ובבית יהודה בית אבי ובבני אבי בי רצה להמליך על כל ישראל (דהי"א כח ד). ואמר לא יסור, לרמוז כי ימלוך שבט אחר על ישראל, אבל מעת שיחל להיות ליהודה שבט מלכות לא יסור ממנו אל שבט אחר. וזהו שנאמר (שם ב יג ה) כי ה' אלהי ישראל נתן ממלכה לדוד על ישראל לעולם לו ולבניו:

וענין שאול היה, כי בעבור שדבר שאלת המלכות בעת ההיא נתעב אצל הקדוש ברוך הוא, לא רצה להמליך עליהם מן השבט אשר לו המלכות שלא יסור ממנו לעולמים, ונתן להם מלכות שעה. ולזה רמז הכתוב שאמר אתן לך מלך באפי ואקח בעברתי (הושע יג יא), שנתנו לו שלא ברצונו, ולכן לקחו בעברתו, שנהרג הוא ובניו ונפסקה ממנו המלכות:

והיה כל זה מפני שהיה שמואל שופט ונביא ולוחם מלחמותיהם על פי ה' ומושיע אותם, ולא היה להם לשאול מלך בימיו, כמו שאמר להם וה' אלהיכם מלכם (ש"א יב יב), והקב"ה אמר לו לא אותך מאסו כי אותי מאסו ממלוך עליהם (שם ח ז), ולפיכך לא נתן להם מלכות של קיימא. ומה שאמר הכתוב (שם יג יג) נסכלת לא שמרת את מצות ה' אלהיך אשר צוך כי עתה הכין ה' את ממלכתך אל ישראל עד עולם, שאם לא חטא היה לזרעו מלכות בישראל, לא על כלם. וזה טעם אל ישראל. אולי היה מולך על שבטי אמו, על בנימן ואפרים ומנשה, כי יהודה ואפרים כשני עממים נחשבים בישראל, או היה מלך תחת יד מלך יהודה:

ולפי דעתי היו המלכים המולכים על ישראל משאר השבטים אחרי דוד עוברים על דעת אביהם ומעבירים נחלה, והם היו סומכים על דבר אחיה השילוני הנביא שמשח לירבעם ואמר ואענה את זרע דוד למען זאת אך לא כל הימים (מ"א יא לט). וכאשר האריכו ישראל להמליך עליהם משאר השבטים מלך אחר מלך ולא היו חוזרים אל מלכות יהודה עברו על צוואת הזקן ונענשו בהם, וכמו שאמר הושע (ח ד) הם המליכו ולא ממני:

וזה היה עונש החשמונאים שמלכו בבית שני, כי היו חסידי עליון, ואלמלא הם נשתכחו התורה והמצות מישראל, ואף על פי כן נענשו עונש גדול, כי ארבעת בני חשמונאי הזקן החסידים המולכים זה אחר זה עם כל גבורתם והצלחתם נפלו ביד אויביהם בחרב. והגיע העונש בסוף למה שאמרו רז"ל (ב"ב ג ב) כל מאן דאמר מבית חשמונאי קאתינא עבדא הוא, שנכרתו כלם בעון הזה. ואף על פי שהיה בזרע שמעון עונש מן הצדוקים, אבל כל זרע מתתיה חשמונאי הצדיק לא עברו אלא בעבור זה שמלכו ולא היו מזרע יהודה ומבית דוד, והסירו השבט והמחוקק לגמרי, והיה עונשם מדה כנגד מדה, שהמשיל הקדוש ברוך הוא עליהם את עבדיהם והם הכריתום:

ואפשר גם כן שהיה עליהם חטא במלכותם מפני שהיו כהנים ונצטוו (במדבר יח ז) תשמרו את כהונתכם לכל דבר המזבח ולמבית לפרכת ועבדתם עבודת מתנה אתן את כהונתכם, ולא היה להם למלוך רק לעבוד את עבודת ה':

וראיתי בירושלמי במסכת הוריות (פ"ג ה"ב) אין מושחין מלכים כהנים, אמר רבי יהודה ענתוריא על שם לא יסור שבט מיהודה, אמר רבי חייא בר' אבא למען יאריך ימים על ממלכתו הוא ובניו בקרב ישראל (דברים יז כ), מה כתיב בתריה לא יהיה לכהנים הלויים (שם יח א). הנה שנו בכאן שאין מושחין מלכים מן הכהנים בני אהרן, ופירש תחלה שהוא לכבוד יהודה, שאין השררה סרה מן השבט ההוא, ולפיכך אף על פי שישראל מקימים עליהם מלך משאר השבטים כפי צורך השעה אין מושחים אותן שלא יהיה עליהם הוד מלכות, אלא כמו שופטים ושוטרים יהיו. והזכירו הכהנים שאף על פי שהן בעצמן ראויים למשיחה, אין מושחין אותן לשם מלכות, וכל שכן שאר השבטים, וכמו שאמר בגמרא (הוריות יא ב) שאין מושחין אלא מלכי בית דוד. ורבי חייא בר אבא פירש שהוא מנוע מן התורה שלא יהיה לכהנים הלויים כל שבט לוי חלק ונחלה במלכות. והוא דבר ראוי והגון:

2. רמב"ם הלכות מגילה וחנוכה פרק ג

הלכה א

בבית שני כשמלכו יון גזרו גזרות על ישראל ובטלו דתם ולא הניחו אותם לעסוק בתורה ובמצות, ופשטו ידם בממונם ובבנותיהם ונכנסו להיכל ופרצו בו פרצות וטמאו הטהרות, וצר להם לישראל מאד מפניהם ולחצונם לחץ גדול עד שריחם עליהם אלהי אבותינו והושיעם מידם והצילם וגברו בני חשמונאי הכהנים הגדולים והרגום והושיעו ישראל מידם והעמידו מלך מן הכהנים וחזרה מלכות לישראל יתר על מאתיים שנה עד החורבן השני.

הלכה ב

וכשגברו ישראל על אויביהם ואבדום בחמשה ועשרים בחדש כסלו היה ונכנסו להיכל ולא מצאו שמן טהור במקדש אלא פך אחד ולא היה בו להדליק אלא יום אחד בלבד והדליקו ממנו נרות המערכה שמונה ימים עד שכתשו זיתים והוציאו שמן טהור.

3. רמב"ם הלכות מלכים פרק א הלכה ג

אין מעמידין מלך בתחילה אלא על פי בית דין של שבעים זקנים ועל פי נביא, כיהושע שמינהו משה רבינו ובית דינו, וכשאלו ודוד שמינם שמואל הרמתי ובית דינו.

4. פירוש המשנה לרמב"ם מסכת סנהדרין פרק י

והיסוד השנים עשר ימות המשיח, והוא להאמין ולאמת שיבא ואין לומר שנתאחר אם יתמהמה חכה לו, ואין לקבוע לו זמן, ולא לפרש את המקראות כדי להוציא מהן זמן בואו, אמרו חכמים תפוח דעתן של מחשבי קצין. ולהאמין בו מן הגדולה והאהבה ולהתפלל לבואו בהתאם למה שנאמר בו על ידי כל נביא, ממשה ועד מלאכי. ומי שנסתפק בו או זלזל בענינו הרי זה מכחיש את התורה שהבטיחה בו בפירוש בפרשת בלעם ואתם נצבים. ומכלל היסוד הזה שאין מלך לישראל אלא מדוד ומזרע שלמה דוקא. וכל החולק בענין המשפחה הזו הרי זה כפר בה' ובדברי נביאיו. והיסוד השלישה עשר תחיית המתים וכבר ביארנוהו.

5. שמואל ב פרק ב

(יז) ויקרב אליה ותאמר האשה האתה יוצאב ויאמר אני ותאמר לו שמע דברי אמתך ויאמר שמע אנכי:

- (יח) ותאמר לאמר דבר ודברו בראשנה לאמר שאל ושאלו באבל וכן התמו:
 (יט) אנלי שלמי אמוני ישראל אנה מבקש להמית עיר ואם בישראל למה תבלע נחלת יקנוק: פ
 (כ) ויען יואב ויאמר חלילה חלילה לוי אם אבלע ואם אשחית:
 (כא) לא-כן הדבר לוי איש מהר אפרים שבע בן-בכרי שמו נשא ידו במלך בדוד תנו-אתו לבדו ואלכה מעל העיר ותאמר האשה אל-יואב הגה ראשו משלך אליך בעד החומה:
 (כב) ותבוא האשה אל-כל-העם בסכמתה ויקרתו את-ראש שבע בן-בכרי וישלכו אל-יואב ויתקע בשופר ויצו מעל-העיר איש לאהליו ויואב שב ורושלם אל-המלך: ס
 (כג) ויואב אל כל-הצבא ישראל ובנה בן-יהונדע על-הכרי הפרתי ועל-הפלתי:

6. שמואל ב פרק ב

- (א) ויהי אסרי-כן וישאל דוד ביקנוק לאמר האעלה באמת ערי הוזה ויאמר יקנוק אליו עלה ויאמר דוד אנה אעלה ויאמר סברנה:
 (ב) ויעל שם דוד וגם שפתי נשיו אחינעם היזרעלית ואביגיל אשת נבל הפרמלי:
 (ג) ונאנשיו אשר-עמו העלה דוד איש וביתו וישבו בערי סברו:
 (ד) ויבאו אנשי הוזה וימשחו-שם את-דוד למלך על-בית הוזה ויגדו לדוד לאמר אנשי גישי גלעד אשר קברו את-שאו: ס
 (ה) וישלח דוד מלאכים אל-אנשי גישי גלעד ויאמר אליהם ברכים אתם ליקנוק אשר עשיתם הן עם-אדניכם עם-שאו ויתקברו אתו:
 (ו) ועתה יעש-יקנוק עמכם חסד ואמת וגם אנלי אעשה אתכם הטובה הזאת אשר עשיתם הדבר הזה:
 (ז) ועתה תסזקנה ודיכם והיו לבני-חיל כי-מת אדניכם שאול וגם-אתי משחו בית-הוזה למלך עליהם:

7. מלכים א פרק יב

- (יט) ויפשונו ישראל בבית דוד עד היום הזה: ס
 (כ) ויהי כשמע כל-ישראל כי-שב רכבם וישלחו ויקראו אתו אל-העדה וימליכו אתו על-כל ישראל לא היה אסרי בית-דוד זולתי שבט-הוזה לבדו:
 (כא) ויבאו ויבא רחבעם ורושלם ויקהל את-כל-בית הוזה ואת-שבט בנימן מאה ושמנים אלף בחור עשה מלחמה להלחם עם-בית ישראל להשיב את-המלוכה לרחבעם בן-שלמה:

8. דרשות הר"ן הדרוש השביעי

אבל לדעתי הפרשה הזאת רומזת לכל שבט ושבט מה שיקרנו, כמו שרמז לשבט דן ענין שמשון, ובישר בו ישראל באמור לו (בראשית מט טז) דן ידין עמו כאחד שבטי ישראל כמו שאמר בסוטה (ט ב י א), [וכן] הנושך עקבי סוס וגו' (בראשית שם), שהוא רמז לשני העמודים אשר הבית נכון עליהם (שופטים טז כט), וכשראה שנפל ביד אויביו אמר לישועתך קויתי ה', וכן ביהודה ידבר על דרך ההודעה וההבטחה, ואמר לא יסור שבט מיהודה, כלומר עם שיחטאו מלכיה, עדיין לא יגיע עונשם שתסתלק ותסור מהם המלוכה לגמרי. והנה רמז לו מאמר השם יתברך

לשלמה (מ"א יא - יב) יען אשר היתה זאת עמך ולא שמרת בריתי וחקותי אשר צויתי עליך קרע אקרע את הממלכה מעליך ונתתיה לעבדך, אך בימיך לא אעשנה למען דוד אביר, מיד בנך אקרענה וגו'. ולפיכך הבטיח יעקב ליהודה שאף על פי שיחטאו מלכיו, לא יגיע חטאתם להסיר בהם המלוכה לגמרי, וכמו שאמר השם יתברך לשלמה (שם יג) רק את כל הממלכה לא אקרע שבט אחד אתן לבנך למען דוד עבדי ולמען ירושלים אשר בחרתי, והנה כל ימי בית ראשון היו מלכים ביהודה ולא סרה מהם הממשלה.

וכן מלכות שאול אינה קושיא אצלנו, אף על פי שלא היה בימיו מושל בשבט יהודה, שהוא לא הבטיחו שלא יקום לעולם מלך אלא משבטו כמו שפירשנו, אבל הודיע שמעת שיתחיל מלכותם לא תסור ולא תיפסק לגמרי. ולכן מלך שאול אף על פי שלא היה משבט יהודה מושל ומלך, לפי שלא היה בשבט יהודה ראוי למלכות כמוהו, כאשר העיד הכתוב (שמ"א י כד) כי אין כמוהו בכל העם. ולא הבטיחו יעקב ליהודה, אלא שמעת שתחיל לו המלכות לא תסור ממנו, ואין ההסרה נופלת אלא בדבר שכבר התחיל.

ואין ממלכי חשמונאי על זה קושיא כלל, כי לא יבטיחו הכתוב ליהודה, רק כל ימי היות הממשלה לישראל מצד עצמם לא תיכרת משבט יהודה, והממשלה לעולם תהיה בשבטו כל זמן שתהיה בישראל. אבל לא הבטיח שלא יתמנה אדם בשררה מן השררות אם אינו משבט יהודה. והמלכים אשר מלכו בבית שני, לא היתה מלכותם מצד עצמם כלל, אבל הם כפקידים למלך פרס ורומי, גם לזולתם מן המלכים. אבל מכל מקום אין כוונתו שלא תהיה מלוכה וממשלה לאחד מאחיו, אבל הבטיחו שלא תיפסק מן שבטו הממשלה לגמרי, כל זמן שתהיה המלוכה לישראל, אבל בהיות ישראל בגלות, אין מלך ואין שר, לא הובטח שבט יהודה שתישאר לו ממשלה.

9. אברבנאל בראשית פרק מט

ויבחר בדוד עבדו. ונכון לפרש ולו יקהת עמים על יהודה שלו יאסף עם רב ר"ל שיהיו בני יהודה רבי' באכלוסין כמו ליקהת אם. וי"מ פסוק זה על משיח בן דוד שבבואו לו יתקבצו ויכנעו העמים. והנה מפני הספק אשר בשאלה הד' שזכרתי באו חז"ל בשני דרכים להתרתו הא' בפ"ק דסנהדרין באמרם (סנהדרין דף ה') לא יסור שבט מיהודה אלו ראשי גליות שבבבל ושרודים את העם. ומחוקק מבין רגליו אלו בני בניו של הלל שמלמדין תורה ברבי'. והדרך הב' שפירשו הנבואה הזו כלה על העתיד לביאת המשיח בלבד אמרו בב"ר ובילמדנו ג"כ לא יסור שבט מיהודה זה כסא מלכות שנא' כסאך אלהים עולם ועד. לא יסור שבט מיהודה זה משיח בן דוד שהוא עתיד לרדות שנ' תרועם בשבט ברזל ומחוקק מבין רגליו כשיבא מי שכתוב בו ברגלים תרמסנה וגו' עד כי יבא שילה כשיבא מי שהמלכות שלו ולו יקהת עמי' מי שמקשה שניהם שנ' ישימו יד על פה. וכפי זה הדעת כתב הר"ן בדרשותיו שיהיה אמרו עד כי יבא שילה כשיבא שילה. ואמנם הרמב"ן הלך דרך אחרת בהתר הספק הזה באמרו שהיתה כוונת הזקן בברכה הזאת שבהיות מלכות בישראל לא תסור מיהודה ולא תעתק אל שבט אחר כי כל עוד שתהיה ממשלה בישראל יהיה יהודה המושל ושהמלכים שמלכו אחרי דוד משבט אחר היו עוברים על דעת הזקן ובברכתו כאלו תאמר מלכי ישראל והחשמונאים ג"כ ושעליהם נאמר הם המליכו ולא ממני ואז"ל כל מאן דאמ' מבית חשמונאי קא אתינא עבדה הוא מפני שמרדו בנבואת יעקב במלכ' מפני שלא היו משבט יהודה. ואמנם שאול בחר בו הש"י והמליכו ע"י נביאו מפני שראה שלא יתמיד מלכותו ולכן המליכו משבט אחר ולא מיהודה שיהיה קיים במלכותו וכמ"ש אתן לך מלך באפי ואקח בעברתי אבל מהעת שהחל להיות ביהודה שבט מלכות לא יסור ממנו אל שבט אחר וז"ש דוד ויבחר י"י אלהי ישראל בי מכל בית אבי להיות למלך על ישראל לעולם. כי ביהודה בחר לנגיד ובבית יהודה בית אבי ובבני אבי. כי רצה להמליך על כל ישראל ושזה היה חטאת בני החשמונאים בבית שני שעליו נתחייבו כלם לנפול בחרב אויביהם עם היותם חסידי עליון וכמו שהאר"י הרב בזה ויש ספק בזה נגדו כי הנה לא יסור שבט מיהודה אינו מצוה ואזהרה לשאר האחים שלא יקחו ממשלתו אבל הוא הבטחה ויעוד עתיד. ועם היות שהמולכים בישראל עוברים על זה עכ"פ נתבטלה הבטחת הזקן ולא נתקיימה א"כ אלא בימי דוד ושלמה. ואין ראוי לומר שעל אותו זמן מועט ניבא הזקן. והר"ן במקום הנז' דרך בזה דרך אחרת והוא שניבא הזקן בכאן על מה שיהיה בזמן שלמה בחטאתיו יתחלקו המלכיו' ויסורו השבטים מאחרי רחבעם בנו ולכן הבטיחו שעכ"פ ישאר לו חלק במלכות וכמו שכ' שם רק את כל הממלכה לא אקרע שבט אחד אתן לבנך למען דוד עבדי ולמען ירושלים אשר בחרתי. והנה כל זמן

בית ראשון היו מלכי' משבט יהודה כי לא סרה הממשלה מהם אף על פי שהיו בישראל מלכים משאר השבטים והמלכות שאול אמר הרב שאינה קושיא כי ברכת יעקב היתה שאחרי שיתחיל שבט יהודה למלוך לא תפסק ממנו וכך אמר שענין החשמונאים לא היה מלכות כי אם שררה יהיו פקידיים למלך פרס ורומי וזולתם. ובהיות ישראל בגלות אין מלך ואין שר לא הובטח שבט יהודה שתשאר לו המלכות. וכפי הדרך הזה נראה לי יותר נכון לפרש שילה מגזרה וידבר אתו בשלי. ויכהו שם על השל שהוא לשון פשיעה ועון. יאמר שלא יסור שבט מיהודה וגו' עד שיבא חטאו שהוא פשע שלמה שאחר זה יסור ממנו שבט המלכות שהיה לו על כל ישראל אבל עכ"ז לו יקחת עמים ר"ל שישארו עמו שני השבטים והוא יהודה ובנימן אשר כנה בשם עמים. והפירש הזה עם כל מה שהלכתי בעדו אינו נכון לפי שאיך יתכן שינבא הנביא בהסרת המלכות מבית דוד בחטאת שלמה ולא יזכור ראשונה שיהיה המלכות משבט יהודה או בדוד והנה אם הוא לא יבא שיהודה יזכה למלוכה איך ינבא בהסרתו ממנו. וענין החשמוני' שזכו הרב אינו כמו שאמר כי מלכים היו לא פקידיים לפרס ולרומי כי הם פרקו מעליהם עול היונים ולא היו נכנעים לפרסיים. ואמנם עם הרומיים עשו שלום וברית אחים אבל לא נשתעבדו להם. וכאשר חשבתי בדרכים האלו כלם אשיבה רגלי לדעת כולל לכל הדברים. ואומר ששני דרכי חז"ל והרמב"ן והר"ן הכל אחד אצלי והוא היותר אמתי ומתישב באמת. וזה כי הנה יעקב אבינו לא זכר מלכות בביאור כמו שפירשו עליו המפרשי' ולכן התחייב אצלם הספק הנזכר אבל אמר בשבט ר"ל כל מנוי מעלה והנהגה ושררה על יתר אחיו וזאת המעלה אמר שלא תסור מיהודה וכבר מצאנוה בו לפני מלוך מלך בישראל הנה יהודה היה גדול על אחיו גם בימי יוסף ולכן היו הולכים אחר עצתו והעד ויאמר יהודה מה בצע וגו' וישמענו אחיו

שמואל ב' (כ"א י"ז) אז נשבעו אנשי דוד לו לאמר לא תצא עוד אהנו למלחמה ולא תבכה את נר ישראל.

לצנות צה"י, שכן נאמר הכס בצבואת נתן הכניא והקימתי את זרעך אהריך אשר ילא ממעיך וגו' אני אהי לו לאב והוא יהי לי לבן אשר צהעוהו והכחתיו צעט אנשים וצנגעי בני אדם וחסדיו לא יסור ממנו וגו', שזו היא ההצטחה של אס יעוצו בניו חורתי, עם כל זה לא נאמרה רק על שלמה בלבד, שכן הוא מפורש בדה"י א' (כ"ב) הנה בן נולד לך הוא יהי אש מנוחה וגו' כי שלמה יהי שמו וגו' הוא יבנה בית לשמי והוא יהי לי לבן ואני לו לאב והקימתי את כסא מלכותו על ישראל עד עולם, הרי מפורש דאש"ג דההצטחה כבר היחה מקודם, אבל לא היחה על הצניס שכבר היו לו, ורק על שלמה בלבד שיוולד לאחר כמה שנים. ולפי"י נמלא דאס ח"י ה"י דוד מת צמלהמה היחה בעילה הצטחה זו לגמרי כי לא היחה מתחילתה רק על שלמה בלבד. וזהו שאמרו לו אנשי דוד לדוד לא תצא עוד אהנו למלחמה ולא תבכה את נר ישראל, ד"ו הצטובה וההצטחה שלא יבכה נרו לעולם ועד היחה בעילה לגמרי, וכש"ג.

עיינן צה"י שחרגס ולא חיטפי יח מלכותה דישראל, וי"ל הביאור צה, דהתואר נר ישראל הוא מכוון על ההצטחה והשצובה ששבע הקצ"ה לדוד שלא תפסק המלכות מציחו, כמו שאנו אומרים בצרכות ההפטרה כי צעס קדשך נשבעת לו שלא יבכה נרו לעולם ועד, והיינו ע"ש הכחוד צהלים קל"ב ערכתי נר למשיחי וההס שצובה כחיבה, הרי דכך הוא הפירוש של עריכה נר שתחה מלכותו קיימת לעולם, והנה זו היחה הצטחה מיוחדת לדוד בעלמו, כמוצאר צרמצי"ס פ"א מהל' מלכים ה"ז וי"ל ומאחר שנישחין המלך הרי זה זכה לו ולבניו עד עולם וכו' כיון שנמשח דוד זכה בכתר מלכות וכו' המלכות לו ולבניו הצרכים עד עולם וכו' ולא זכה אלא לכשרים שאמר אס ישמרו צניך צריתי אש"פ שלא זכה אלא לכשרים לא תכרת המלוכה מחרע דוד לעולם הקצ"ה הצטחתי בכך שנה' אס יעוצו בניו חורתי וגו' ופקדתי צעט פשעם וצנגעים עונס וחסדיו לא אפיר מעמו עכ"ל, הרי לדוד היחה הצטחה מיוחדת שלא תכרת המלכות מציחו, והנה אף. דהצטחה זו נאמרה לו תיכף כשצקש

שמואל ב' (כ) אין לנו חלק בדוד ולא נחלה לנו בבן ישי.

וכן צמלכיס א' (י"ב) מה ננו חלק בדוד ולא נחלה בבן ישי, הזכיר שניהם דוד ובן ישי, וצדה"י א' (י"ב) לך דויד ועמך בן ישי, הזכיר ג"כ שניהם דוד ובן ישי, הביאור צה, דהנה צאמת היו שני בחירות, כמפורש

י"לנו עמלק
ז שס, הלא
למלכה הזאת
ועשבו הרע.
זכרך פקדתי
לי, וזהו ג"כ
דכיונו מה
עשה עמלק
ס, ודוק.

... ישראל
ש שחמה לו
אשר בן ישי
ומלכותו, כי
לו המלוכה
לחזור עוד
צוהה לטובה
אן, אבל אס
הי ווגע רק
זה להשתנות,
רעה ויכולה
"כ הרמצי"ה

בית ישי גאמרה צהא דא"ל הקצ"ה לשמואל
 כי ראיתי בצננו לי מלך, נאמרה צהא בחירה
 על בית ישי, וצהא מובן גם: הא דכתיב
 שם אל חצט אל מרצהו ואל גצה קומתו כי
 מאסתו, ולמה לא קאמר בפשיטות כי לא
 זה הוא אשר צו צהר ה', אלא משום דצהדיבור
 של ראיתי בצננו לי מלך כבר נאמרה בחירה
 על בית ישי שכולם ראויים למלכות, ולכן
 הולך לומר כי מאסתו ונשתנה עכשו

בחירה, ובפסחים ד"ס ס"ו אמרינן כן להדיא
 כי מאסתו מכלל דכזה רחיס ל"י עד האודנה
 יו"ש], וזהו הביאור של אין לנו חלק בדוד
 ולא נחלה לנו צבן ישי, כלומר שאין לנו חלק
 בשחי בחירות, לא בחירה של דוד, ולא
 בחירה של בן ישי, וכן להפוך גבי לך
 דוד ועמך בן ישי, וזהו שאזכיר הכחז שניהם
 דוד וצבן ישי כי שני בחירות היו כ"ל, וכ"ש.

תהלים

אך טוב וחסד ירדפוני כל ימי חיי ושבת י בבית ה' לארך ימים.

י"ל הביאור צהא, ע"פ"מ ששנעתי מאתמו"ר
 הגאון החסיד ז"ל על ביאור המקראות
 צמואל כ"ג ואלה דברי דוד האחרונים וגו'
 אמר חלקי ישראל לי דבר צור ישראל מושל
 באדם לדיק מושל יראת ה' וכאור צקר
 ורח"ש שמש צקר לא עבות וגו' כי
 לא כן ביתי עם ה' כי צרות עולם שם
 לי ערוכה בכל ושמה וגו', שהמקראות
 סחומים ואין להם שום מובן, גם המלות
 כפולים אמר ה' ישראל לי דבר צור ישראל,
 ואמר הוא ז"ל לצאר זה, כי הנה נתינו
 שהצטמה לדוד המלוכה צון אס יהיו צניו
 זכאים וראויים או לא, כדכתיב בתהלים פ"ע
 אס יעצו צניו תורתו וגו' ופקדתי צצט
 פשעם וגו' וחסדי לא אפיר מעטו ולא אשקר
 באמונתו, והדבר מבוחר באריכות ברמז"ם
 פ"א מה"י מלכים ה"ז חע"פ שלא זכה אלה
 לכשרים לא חכרת המלוכה. מרע דוד לעולם
 הקצ"ה הצטוה צכך שג"י אס יעצו צניו

תורתו וגו' והסדי לא אפיר מעטו עכ"ל,
 וי"ע אס הצטמה זו היתה גם לדוד צצמנו
 שלא חסור מכל המלוכה אף אס מעשו
 והייצוהו ע"י, או רק לצניו היתה הצטמה
 זו כדכתיב אס יעצו צניו תורתו, [ולכאורה
 יש להצ"ה רא"י ע"י, דהרי הצטמה זו נאמרה
 לדוד חוקף כשצוקש צצנות צהמ"ק שכן כחז
 שם והקימתו את זרעך אחריו וגו' אשר
 הצטוה והכחיו צצט אשנים וצנגעו צני
 אדם וחסדי לא יס"ר ממנו כאשר הסרתו
 מעם שאלו וגו', ואמרינן ציומא דף כ"צ
 כמה לא חלי ונח מרגיש גברא דמרי סייעי
 שאלו צהח ועלחה לו דוד צשחים ולא עלחה
 לו וכו' דאורי"י דהכחה יו"ש, ש"ה זנון רב
 אחר ההצטמה כ"ל, ואס נאמר דהצטמה זו
 שייכה גם לדוד צצמו, נחלי ולא עלחה לו
 דקאמר, הלא ה"י לו הצטמה מפורשת ע"י].
 ואמר הוא ז"ל, דע"י סוצים והולכים
 המקראות ה"ל שזדברים אדות המלוכה

כדכתיב וגאס ה'ג
 והולך, אמר ה' ישי
 ומפרש, לי דבר צו
 היו חנאים קצו
 [כי דבור צכ"מ
 לדיק מושל
 חובה מושל צ
 לדיק מושל ירא
 המלוכה, כל זה
 כן ביתי עם ה'
 זה צחנאים חמו
 לי ערוכה בכל
 המלוכה מוצטר
 צין אס ישמרו צ

קוה אל ה' חז
 נראה להכחי
 חומר
 הצעל צצחון
 לצצו ויהי צצט
 ואצאר דברי צ
 עשיר ואחד רש
 והעניק מעשירו
 הכרתה הן צה
 נחה ושאר דברי
 שאר צבהגת
 אמר העשיר לא
 לך שום דבר,
 כי יהי כל מלו
 נשען על טוב
 הצע לו כי יק
 לו ממנו עיטור

יאשיהו (סנהדרין פ"ח) זקן ממרא שרצו בית דינו למחול מוחלין, ואע"ג דריב"ב פליג בזקן ממרא, היינו מטעם שלא ירבו מחלוקת בישראל, אבל בגן סודר ומורה קי"ל באמת פ"ז מה' ממרים ה"ח דיכולים אבותיו למחול לו ע"ש, וא"כ בזה נמי כיון שהוא משום כבודו של מלך אע"ג דמתחייב ע"פ ד"ת יכול למחול לו, ומפני זה צדקו דברי רבינו שבי יש רשות למלך דמשומע דבדעתו תלה, ועיין רמב"ם סי' המצות מ"ע קע"ג וז"ל מלך קודם לנביא כ"ז שלא יהיה מצות המלך סותר דין תורה וכו' ומי שיעבור על מצותו הנה ראוי ומותר למלך להורגו וכו' ע"ש דמשמע דרק מותר ולא חובה ומותר למחול, ואין להקשות הרי קי"ל דמלך לא חולץ ולא מיבם, ואע"ג דהיא מצות התורה מ"מ בשוא"ת עקרו לכבודה, ואפילו רצה למחול על כבודו מ"מ אין כבודו מחול אפילו במקום מצוה, עיין רמב"ם פ"ב מהלכות מלכים ה"ג וא"כ למה מהני כאן מחילת המלך, אע"ג דנוגע בכבודו י"ל כמ"ש הר"ן בחז"י לסנהדרין בשם הר"ר דוד זדוקא למחול להבא שגנהוג בו בבזיון כמו חליצה זאת אין בידו למחול אבל על הבזיון שעשו לו כבר בזה מהני מחילתו ע"ש וגם כן כאן המחילה על ענין בזיון שלעבר ובהנה"ג יכול למחול:

או"ל בעיקר הדבר לא ידעתי מהיכן הוציא רבינו דיש רשות למלך לאסור ולהכות בשוטים לכבודו, אבל לא יפקיר ממונן ואם הפקיר הי"ז נזיל, עיין רמב"ם פ"ג מהלכות מלכים ה"ח ואם יש לו רשות על חיי העם מכ"ש על ממונם, ועוד דעיקר דין מורד במלכות לא נאמר בתורה כלל, רק הוא מקרא ביהושע ואכ כן דברי קבלה אינם רק מדבריהם, ואפילו לפי מה שבארתי לקמן במאמר תורת נביאים דכל היכי דבאו דברי הנביאים דרך ציווי ואזהרה דבר תורה הם, מטעם הלכות מסיגי, אולם אי אפשר לומר כלל דמשפטי המלוכה היו מקובלים בע"פ, דהרי מצינו במקרא ויגד-שמואל לעם את משפטי המלוכה ויכתוב בספר, ואם המה מהלכות המקובלות הרי דברים שבע"פ אסור לאומרם בכתב, והלכות אשר

יוצאים מכתובי נביאים שאני, דהיתה המצוה לנביא עצמו, והוא צריך לשמוע מיד אע"ג דמתנגד לתורת כשה כמ"ש לעיל פ"ד, משא"כ כאן הנה כתב שמואל ענין זה לדורות, שידעו איך להנהיג הן המלך נגד העם והעם נגד המלך, וקבועים בספר זה בחוק ולא יעבור, ואם כן כתב הספר לעם ולא לעצמו ובהנה"ג שוב אסור לכתוב הלכות ועוד דלא מצינו דבא דבר ה' לשמואל שיכתוב את משפטי המלוכה על לוח חרות, רק מעצמו עשה זאת, וא"ל כיון שבא לשמואל דבר ה' להגיד לעם משפטי המלוכה, ושמואל כתב ספרו ברוח הקודש (ב"ב ט"ו ע"ב) א"כ כל הפרשה בשמואל מן את בניכם יקח צד ואתם תהיה לו לעבדים, המדברת ממשפטי המלוכה, העתיק מספר נבואותיו לקונטרס מיוחד, וינח אותו אצל ארון הברית, אולם גם זה לא י"ת, כן, כראשון הרי יש פלוגתא בש"ס (סנהדרין כ" ע"ב) דאחד ס"ל דכל האמור בפרשת מלך אסור בו ולא נאמרה פרישה זו רק לאיים, ואם המה הלכות בע"פ הרי דעת הרמב"ם בהקדמתו לנורעים, ובפ"א מהלכות ממרים ג"כ המצוה, דבהלכי למשה מסיגי לא מצינו פלוגתא, ועוד דלמ"ד דמלך אסור בכל אלו איך כתב שמואל ספר אשר כולל משפטי המלוכה, והרי מצד הדין לא נאמרה פרישה זו רק בשעת מעשר, ולא שתקיים לדורות, ואיך יפרנס בעל האמור את הקורא, וע"כ לשיטתו אותו הספר שכתב שמואל לא ה"ו מדבר מדינים הנאמרים בפרש. זו לבד דק היה כולל כל דינים דמורד במלכות וסדר ההנהגה הן בשעת שלום או שעת מלחמה, וענין הממשלה והנהגת המשיחה ומי מבניו יהיה יורש עצר, וכן שאר הפרטים הייבנים וכיוון דספר זה כולל דינים אחרים אשר לא נכתבו בנבואת שמואל שוב אם המה מהלכות בע"פ הרי אסור לכתובם בספר להיות לחוק קבועה בישראל:

לכן נראה לי דבר הדש הכל משפטי המלוכה הנה רק ענין התקשרות בין המלך להעם, ועל אופני הללו נאמרו הצדדים, והעם התרצו לוותר הונם ורכושם לטובת זכלל, להיות דבר אחד לדור אשר יצא לפנייהם וילחם מלחמותיהם,

זנחין הדבר ג"כ כי בש לו גדר בשדה אחר, וז בממונן חברו לצורך כי ובו תלוי טובת המדינה נוגע רק לכבודו לבד, להעם והותר לו נמי אכ לצורך הנהגת מדינתו ואם ממלכתו מקושט אוי נצמח מזה הטבה יגורו ויפחדו ממנו יח יהיה נכון מבלי מפגיע וכיון דעיקר משפטי התקשרות, מפ"ז הותר הענינים, וגם הונחו שהיה המנהג מימי ההתקשרות שנעשו עב מקודש, וכן מצינו (יד ברית וישם לו חוק יהושע את הדברים ז הי' שם חוק ומשפט ענין הברית וחוקי ז רמב"ן פי בשלח, ועתו הונם ורכושם רק לצו הדבר מובן מעצמו צמיחת פעולה מלקיח התורה למקומה ומפ"ז ניקא ח"כ ע"ב) דמלך מותר למה הצריך כרמו של יצחק אבל לפי מותר כיון התרצו העם לצורך תענוגם לעם שוב בחוקה התנסה לצורך הממונים וממנו יח

שאני, דהיתה המצוה לשמוע מיד אע"ג ו לעיל פ"ד, משא"כ ו זה לדורות, שידעו גד העם והעם נגד בחוק ולא יעבור, לעצמו ובכה"ג שוב לא מצינו דבא דבר משפטי. המלוכה על שזה זאת, וא"ל כיון הגיד לעם משפטי ברוח הקודש (ב"ב ו לעבדים, המדברת מספר נבואותיו אצל ארון הברית, וזו הרי יש פלוגתא זו ס"ל דכל האמור אמרה פרשה זו רק בע"פ הרי דעת ו, ובפ"א מהלכות למשה מסיני לא דמלך אסור בכל אשר כולל משפטי ו נאמרה פרשה זו קיים לדורות, ואיך יא, וע"כ לשיטתו ה"י מדבר מדינים יק היה כולל כל ההנהגה הן בשעת הממשלה והנהגת יש עצר, וכן שאר זה כולל דינים נאמרה שמואל שוב יי אסור לכותבם עה בישראל:

ול משפטי המלוכה המלך להעם, ועל העם התרצו לוותר להיות דבר אחד לחם מלחמותיהם,

וזחוף הדבר ג"כ כי בשעת מלחמה יהיה פורץ לו גדר. בשדה אחר, וגם מותר להציל עצמו בממון חברו לצורך כי המלך כולל כל האומה ובו תלוי טובת המדינה ואף בדבר אשר אינו נוגע רק לכבודו לבד, הוא ג"כ הטבה כללית להעם והותר לו נמי אפילו לקחת בניו ובנותיו לצורך הנהגת מדינתו והן בדבר שנוגע לכבודו, ואם ממלכתו מקושט בכל מיני כבוד והדר אוי נצמח מזה הטבה כללית ותועלת עצום כי יגורו ויפחדו ממנו יושבי קצות הארץ, וכסאו יהיה נכון מבלי מפגיע ומחריד משכניו מסביב, וכיון דעיקר משפטי המלוכה אינו רק כתב התקשרות, מפ"ז הותר הכתיבה בספר לאותן הענינים, וגם הונחו מצד אר"י הברית כמו שהיה המנהג מימי קדם להניח כל כתבי ההתקשרות שנעשו עם ממלכות אחרות במקום מקודש, וכן מצינו (יהושע כ"ד) ויכרות יהושע ברית וישם לו חוק ומשפט בשכם ויכתוב יהושע את הדברים האלה בספר וגו' ג"כ לא ה"י שם חוק ומשפט אלו דינים חדשים, רק ענין הברית וחוקי המלחמה איך יתנהגו ועי' רמב"ן פ' בשלה, ועתה כיון שראינו לא וותרו הונם ורכושם רק לצורך ולתועלת המדינה שוב הדבר מובן מעצמו דהיכי שלא נראה שום צמיחת פעולה מלקיחת הונם שוב חזר דין התורה למקומו ועל אופן זה לא נתרצו הצדדים, ומפ"ז ניחא נמי לתרץ ק"י התוס' (סנהדרין כ' ע"ב) ד"ה מלך מותר בו דהקשו דכיון דמלך מותר ליקח שדות וכרמים של העם א"כ למה הצריך אחאב לחפש עצות מ"החוק ליקח כרמו של נבות הרי בלא"ה כותר מצד הדין, אבל לפי הנ"ל ניוזא דדוקא מש"ם צורך המדינה מותר כיון שמגיע תועלת כללי על אופן זה התרצו העם, אבל אחאב שביקש כרם נבות לצורך תענוג עצמו ולא הגיע מזה שום תועלת לעם, שוב חזר דין התורה למקומו דלקחת בחזקה הוא גזל גמור, ואפשר לכיין כן בתי' התוס' שחלקו דוקא לתת לעבדיו מותר ולא לצורך עצמו ע"ש והיינו דלצורך עבדיו הממונים לפקח על עסקי המדינה בודאי מותר דמגיע מזה תועלת לעם כפ"ו ששוקדים על

מלאכתם, אבל לצורך עצמו לית כאן דין מלכות, דבשבילו לא וותרו ממונם, ומזה הטעם ניחא נמי מ"ש רבינו דלהפקיר ממון אין בידו, אע"ג דיש לו רשות על נפש העם וממונם וכל מאורם היינו דוקא בדבר שנוצח תועלת אבל מזה שמפקיר נכסים של אחד, ואין מגיע שום הטבה מזה בודאי מקרי גזל, וכן ניחא נמי מה דמצינו בירושלמי פ"ח דכלאים ה"ב איסי בן עקביא ס"ל אסור לרכוב על הפרדה, ק"ו משעטנו דמותר בזה על זה ואסור בתערובתו, ומקשות והרי כתיב אצל מיתת אבשלום וירכיבו איש על פרדו וינוסו, ומשני אין למדין מן המלכות, למקשה והא כתיב והרכבתם את שלמה בני על הפרדה ע"ש, ואס"ד דדין מלכות משונה בעיקר הדין מדין תירה, א"כ אין מקום לק"י הירושלמי דהרי כבר ת"י אין למדין מן המלכות, ונשתנה דינו כמו שמותר להציל עצמו בממון חברו וכדומה, אלא ודאי דדין המלך אינו רק מטעם שנתרצו העם ליתן ממונם לצורך המדינה, ולכל מה שיגיע לעם תועלת בדבר שנוגע לכבודו, אבל בענין שאינו נצמח שום תועלת, אוי לא נופל הוא משאר האנשים אשר תורת ה' הוא חלקם, ואסור להרחיק ממנה אף כחוט השערה, ובפרט המלך אשר נצטוו ע"פ התורה, להיות ספר התורה אצלו תדיר, כדכתיב והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו וגו' :

וילאן דוקא ממונם ורכושם הפקירו לצורך כבודו של מלך ולצורך התועלת אשר יגיע מן ממשלתו, כי גם בנפשם וחייהם קבלו עליהם כי כל איש אשר ימרה את פי המלך יהיה רשות ביד המלך להורגו, והסכימו ע"ז כל העם בשעה שהקימו עליהם מלך, ואף דאין אדם מושל ושליט על חייו ואסור לאבד עצמו לדעת ולקחת את חייו בעצמו, ודרשו (בבא קמא צ"א ע"ב) אך את דמכם לנפשותיכם אדרוש זה הורג עצמו, ואפילו לחבול בעצמו אסור עיין שם בבא קמא דף הנ"ל, ועיין רמב"ם פרק ה' מהלכות חובל הלכה א', ואם כן הרי אין בכלל אלא מה שבפרט, וכיון שדבר זה אינו מצד התורה רק מטעם התקשרות שהסכימו העם שאף על נפשם יהיה למלך